

7. Een steen van glas

Geestnevel had twee aspirines genomen. Zijn hoofdpijn en het koortsige gevoel waren daardoor enigszins gezakt. Het was doodstil in het klooster, hoewel het toch pas net half elf was. Hij vermoedde dat de mannen hier 's morgens om een uur of vijf, misschien half zes als ze ruimdenkend waren, opstonden en dan om echt wakker te worden een koude douche namen. Al leefde men nog zo contemplatief een dergelijk dagritme hield men alleen vol als men 's avonds op tijd onder de wol kroop.

Hij zat in een eenvoudige leunstoel en bladerde zonder echt te lezen wat in het boek dat op zijn kamer lag. Het was een exemplaar van De Laatste Enkeling en voorin stond te lezen dat het in 1911 gedrukt was. Hij had er losjes in gekeken. De teksten waren herkenbaar laat negentiende eeuws. Vaak hoogdravend en wat hem betrof nogal imperatief: Gij zult, gij moet, gij moogt niet en meer. Hijzelf had een hartsgrondige hekel aan deze wijze van communiceren en zag het als volkomen achterhaald, hoewel hij het nog vaak aantrof bij zijn cursisten en dat in de eenentwintigste eeuw! Deze managers boden hun medewerkers slechts één keuze: gehoorzamen. En vervolgens waren ze verbaasd over het ontbreken van motivatie!

Hij wist dat het Geschrift een aantal eeuwen geleden zeker meningsvormend was geweest in Chaos, maar het had hem nooit zo weten te bekoren. Hij kende de strekking er van overigens wel. Slechts volhardende Enkelingen, en daarvan waren er in elk tijdsgewricht blijkbaar toch telkens hooguit een handvol, zouden er in slagen om boven de bekeringen van het dagelijkse leven uit te stijgen. Zij zouden de zeven successievelijke stappen weten te maken die uiteindelijk de mensheid de ultieme bevrijding zou brengen.

Hij sloeg het boek dicht en zuchtte diep. Zijn gedachten gleden terug naar de avond dat zijn grootvader hem een wat gehavend exemplaar van die Laatste Enkeling had gegeven. De oude man was zijn werkkamer binnengekomen en had hem tevens een enveloppe van zwaar geschept papier toegeschoven. In de linkerbovenhoek stond met goudkleurige letters de naam Iwan Dovenspreker geschreven. Daaronder goed zichtbaar in het zware papier gedrukt een afdruk van diens familiewapen. Hij las de adressering op de enveloppe.

'Voor wie er aan toe is!'

Dit merkwaardige opschrift was geschreven in een hem onbekend, stijlvol, maar tegelijkertijd licht beverig handschrift.

‘Wat mag ik hier mee?’

‘Lezen, als je vindt dat jij de geadresseerde bent.’

Hij had zijn grootvader na een korte stilte grijnzend aangekeken.

‘Ik hoor wat je zegt, maar ik begrijp het niet goed. Wat is je bedoeling?’

De ander aarzelde even.

‘Er hoort een verhaal bij. Als je het te druk hebt, kan ik daarmee wel wachten.’

Geestnevel had het druk op dat moment en de verhalen van zijn grootvader neigden vaak uit te lopen. Gelukkig had hij zich tijdig gerealiseerd dat er altijd drukke werkzaamheden zouden zijn. Zijn grootvader niet. Hij had zijn spullen terzijde geschoven.

‘Ik luister.’

‘De blik van de mens,’ zo was zijn grootvader begonnen, ‘is zoals je weet naar buiten gericht. De meeste mensen sluiten bij de geboorte hun derde, hun innerlijke oog en beperken zich tot het gebruik van de twee bollen naast hun neus. Dit, vanuit de absurde veronderstelling dat alles wat van belang is daarmee kan worden waargenomen. Natuurlijk is dat in flagrante tegenstelling tot de woorden die vele Grote Leraren hebben verkondigd, maar wie staat daar nog van te kijken? Veel van wat zij hebben gezegd is in de loop der jaren vervormd door de stelligheid van het onbenul. Ik doel daarmee op onredelijke domheid. Alleen met je innerlijk oog kun je komen tot de essentie der dingen. Als twee mensen wier innerlijke oog geopend is, al is het maar voor even, elkaar bijvoorbeeld ontmoeten is er onmiddellijk contact van een diepte die zich niet laat beschrijven. Twee zielen zien elkaar dan direct en worden niet afgeleid door het kabaal van het denken of de toevalligheid van hun lichamelijke omhulling.’

Wijzend op de enveloppe vervolgde hij: ‘Vreemd als het je mag lijken, zeker gezien alle verhalen die in het Genootschap rondgaan over zijn karakter, was Dovenspreker een der zeer weinigen wiens innerlijk oog permanent geopend was en eigenlijk alleen daardoor heeft hij deze brief kunnen schrijven.’

Geestnevel herinnerde zich hoe zijn grootvader hem na deze woorden, terwijl een pendule op de schouw fel de achtereenvolgende momenten ‘nu’ het verleden intikte, enkele ogenblikken aan had gekeken voor hij verder ging.

‘Ik zat destijds in de redactie van *De Boodschapper!*. Wie toen lid van de redactie was, was daar niet automatisch blij mee. Niet omdat het lezerspubliek kritisch zou zijn. Dat was het toen niet en is het nog niet! Daar was overheen te komen. De aanwezigheid van de imponerende Dovenspreker maakte het in de ogen van veel Genoten taai en zwaar. Het was meer een plicht dan een roeping. Omdat snel bleek dat weinigen zich geroepen voelden werden de

redactieleden uiteindelijk aangewezen door het bestuur. Om ze te motiveren ontvingen zij een toelichtende brief waarin stond dat zij zich als geprivilegieerd mochten beschouwen, want het volbrengen van deze taak zou bijdragen aan hun spirituele groei! Soit, het was in de tijd dat het gezag van het bestuur nog geaccepteerd werd en ik deed dus wat er van mij gevraagd werd en voegde me bij de redactie.

Het waren moeizame vergaderingen. Dovenspreker had niet veel inbreng en dat mocht ook niet van hem verwacht worden. Hij was erelid dus niet sturend, hooguit adviserend. Ondanks zijn leeftijd, hij was toen ruim tachtig, vertoonde hij geen spoor van mentale slijtage. Hij zat er meestal luisterend bij, maakte slechts af en toe een opmerking. Maar dat waren altijd treffende opmerkingen die telkens het verdere gesprek ontregelden. Een Babylonische spraakverwarring was nogal eens het gevolg. Zij deden de sfeer geen goed en de vergaderingen liepen vrijwel altijd uit.

We waren daar gevijven. Naast Dovenspreker waren er twee gewone leden, waarvan ik er een was. Uiteraard was er een voorzitter en een notulist. Elk kwartaal hadden we twee vergaderingen die plaats vonden in het grote donkere jachthuis van Dovenspreker, net buiten de stad. Vrijwel alle redactieleden gingen met tegenzin naar deze ouderwetse villa. Ze vonden de sfeer er somber en vertrokken zo snel mogelijk na afloop.

Ikzelf had weinig last van dergelijke gevoelens. Ooit was Dovenspreker verzamelaar geweest van wat hij zelf noemde spirituele relikwieën en snuisterijen. Beeldjes, van allerhande goden en hun helpers uit talloze religieuze stromingen, schilderijtjes, tekeningen, klankschaaltjes, wierookbranders, gewijde gebruiksvoorwerpen, kralenkettingen, oude tekstfragmenten, tarotkaarten, geurkaarsen en wat dies meer zij. Dat had toen ook mijn belangstelling en ik merkte dat Dovenspreker over al deze relikwieën boeiende verhalen wist te vertellen. In tegenstelling tot de anderen bleef ik dus wel eens buurten. En zo leerde ik uiteindelijk de man achter de naam wat beter kennen en omgekeerd. Op een gegeven moment, na een zoveelste langdradige vergadering, verraste hij mij met een vraag.

‘Waarom Geestnevel, denk je dat het zo stroef gaat in onze vergaderingen? Waarom blijft het modderen? Hoe kijk jij daar tegen aan?’

De vraag was breed en oogde neutraal, maar ik was op mijn hoede. Werd ik hier geacht een oordeel te geven over mijn medegenoten? Over de voorzitter, die altijd zo graag de baas wilde spelen en continu een verkapte machtsstrijd voerde met Dovenspreker. Over de notulist die bij gebrek aan creativiteit altijd aan de anderen vroeg om de discussie voor het verslag even samen te vatten? Over mijn eigen verveling? Over de jongste van ons, die zichtbaar

ongeïnteresseerd was en dan ook vrij spoedig het Genootschap zou verlaten of over Dovenspreker zelf met zijn tegeltjeswijsheden, waarmee hij iedere keer onderwerpen het moeras in joeg. Dit alles nekte de voortgang en productiviteit. Maar de hamvraag was natuurlijk waar mijn beoordeling uiteindelijk terecht zou komen?

‘Communicatie,’ mompelde ik. Dat was destijds een opkomend modewoord. Het klonk misschien zelfs intelligent, maar was vooral vaag en veilig.

Hij knikte alsof dit een inhoudelijk sterke opmerking was.

‘Welke communicatie bedoel je eigenlijk?’

Hij keek me met zijn donkerkleurige ogen diep en strak aan, intimiderend welhaast. Onverwacht was daar even het gevoel dat ik als student van de hoofdstedelijke universiteit vaak had gehad tijdens mondelinge examens en ik verzette me er tegen! Ik had ooit besloten me nooit meer op die manier te laten kleineren. Ik keek dus vinnig terug. Niet ontspannen, zeker niet! Sterker nog, mijn okselharen waanden zich plotseling in een stortregen, maar ik volhardde in mijn strakke blik! Zo keken wij naar elkaar, ettelijke momenten lang. Meestal ontardt zo’n situatie en wordt snel echt onbehagelijk, het gevolg van de bittere strijd om het overwicht. Dat bleek nu echter niet het geval. Tot mijn verbazing, mijn verbijstering zelfs, kon ik me ontspannen. En even later, nog steeds kijkend, moest ik me bedwingen om niet in een spontane en welgemeende lach uit te barsten.’

Dovenspreker wendde zijn blik af.

‘Neem me niet kwalijk, maar dit moest even. Ik wilde er zeker van zijn dat jij kon ‘zien’. Blijf dat doen!’

Totaal overrompeld door zijn opmerking keek ik hem aan. Ik vatte niet wat hij bedoelde. Natuurlijk kon ik zien! Al vanaf mijn geboorte. Ik was toch niet blind? Maar ergens wist ik ook dat ik tijdens dat oogcontact meer had waargenomen dan normaal. Zonder dat ‘meer’ een naam te kunnen geven. De ervaring moest worden gekenmerkt met woorden als ‘kijken’ en ‘zien’, maar tegelijkertijd oversteeg het die begrippen, omdat het dieper was. Mijn staat van verbijstering nam toe, omdat ik wist dat ik nooit zou kunnen uitleggen waaruit dat ‘meer’ bestond.

‘Je innerlijke oog stond even open,’ sprak Dovenspreker, alsof hij meelas in mijn gedachten.’ Dat is zeker de eerste keer dat je je er echt van gewaar bent een bizarre ervaring. Je weet dat het is gebeurd, maar je hebt er geen grip op en je kunt het niet uitleggen aan anderen. De Grote Leraren hebben hiervoor wat mij betreft een treffende formulering gevonden. ‘Zien is zijn.’

Er viel een stilte, waarbij ik zijn woorden een plaats trachtte te geven. Geruime tijd probeerde ik te begrijpen wat me was overkomen. Hij liet me,

maar na enige tijd stond hij op alsof hij tot een besluit was gekomen. 'Ik wil je wat laten zien,' mompelde hij. 'Ik zal je laten zien,' hij beklemtoonde het laatste woord, 'waarom onze discussies altijd zo moeizaam verlopen. Kom mee.'

Zonder mijn reactie af te wachten stapte hij op en liep door een brede gang het huis in.

*

We stonden stil voor een massieve deur. Toen hij die opende zag ik een imposante zaal die op het eerste gezicht geheel gevuld leek met boeken. Bij nadere beschouwing was het niet meer dan de helft. Toen ik nog scherper waarnam bleek ook die inschatting verkeerd. Dat lag overigens niet aan mij, dat lag aan de merkwaardige manier waarop het vertrek was ingedeeld en volgestouwd met boeken.

Er waren drie solide wanden en één van glas. Door de glazen wand keek je op een groot grasveld. Daarom heen groeide een strak gesnoeide heg, meer dan manshoog. Midden op het grasveld stond een soort steile piramide. Er liep een man en die deed daar iets onduidelijks met een meetlint.

Ik keek weer het vertrek in. De wand tegenover de tuinvand was tot de nok toe gevuld met boeken. Het moeten er zo'n tweeduizend tot tweeëntwintighonderd geweest zijn. De planken waarop ze stonden, de plankendragers, alles was zwart. Ook het achterliggende behang, of misschien was het de kleur van de muurverf, was zwart. De wand aan mijn rechterhand had tot mijn verrassing een heel andere opbouw. De boekenkast die daar stond was rechthoekig en was aan alle kanten symmetrisch in het midden van die wand geplaatst. Aan de onderkant en er boven moet zo'n anderhalve meter lege ruimte zijn geweest. Ook links en rechts was er lege ruimte, maar dat was zeker twee of drie meter. In deze kast stonden hooguit enkele honderden boeken. De kleur, zowel van de kast als van de muur, was licht grijs.

Vervolgens was er de wand links. De deur in de wand was helwit. Ook daar, precies op het midden, bevond zich weer een boekenkast. Een kastje was het, zeker vergeleken bij de andere twee. Er stonden hooguit enkele tientallen boeken in. Ook dit kastje stond symmetrisch in het midden, waardoor de lege vlakken er omheen veel groter waren dan bij de wand er tegenover.

En dan was er nog de glazen wand waardoor je de tuin in keek. Middenin die wand bevond zich iets wat zelf ook weer uit glas was gemaakt. Het was me niet helemaal duidelijk wat het nou precies was. Het deed me, vreemd genoeg, denken aan een platte brievenbus.

‘Het oogt imposanter dan het is.’

De stem van Dovenspreker haalde me terug naar het hier en nu.

‘Het is kwantitatief veel en na ruim vijftig jaar verzamelen mag dat ook wel, maar het is niet kostbaar of duur. Daar heb ik ze niet voor verzameld!’

Die laatste opmerking was me niet onmiddellijk duidelijk en ik zei dat.

‘Ik ben nooit geïnteresseerd geweest in boeken als beleggingsobject. Het ging mij altijd om de inhoud. En dan maakt het niet uit of een boek nieuw is of licht beschadigd. Een enkel boek hier heeft misschien wat historische waarde, maar het overgrote deel kan na mijn dood rechtstreeks naar het oud papier. De wereld zal ze niet missen!’

‘Waarom schenkt u ze niet aan het Genootschap?’

Dovenspreker schokschouderde.

‘Wat moeten onze Genoten met bijvoorbeeld vijf boeken over de graallegende van koning Arthur allemaal in een verschillende taal?’

‘Ik wist daar weinig zinnigs op te zeggen. Ik vond het überhaupt vreemd dat iemand daar vijf boeken over had en kon niet nalaten dat op te merken.’

‘Het echte vreemde,’ antwoordde hij daarop met een dunne lach, ‘is dat in al die boeken niemand de essentie van wat er gebeurd is nog maar bij benadering te pakken heeft kunnen krijgen!’

Deze opmerking vroeg natuurlijk om nadere uitleg.

‘Het ging feitelijk nooit om Arthur of Lancelot. Dat waren voortreffelijke krijgers, helaas verwickeld in een ongemakkelijke driehoeksrelatie die natuurlijk in de astrale eeuwen daarna alle aandacht naar zich heeft toegetrokken. Maar het ging pas echt mis met de Ronde Tafel toen het fout liep met de drijvende kracht daar achter. Merlijn, de hoogst ingewijde magiër van zijn tijdperk, vergat wie hij was en waarvoor hij stond! Wat zijn taak was! Hij werd na enkele ogenblikken van onverantwoorde onachtzaamheid slachtoffer van verleiding en vervolgens prooi van zijn eigen vleselijke lusten.’

Dovenspreker keek me mistroostig aan.

‘Bij gewone mensen is dat al ingrijpend, je ziet de ontreddering die dat teweegbrengt dagelijks, maar bij een Ingewijde is dat rampzalig. Zijn essentie, die tot dat moment zetelt in zijn hoogste chakra, stort terug en belandt in zijn sekscentrum.’

Het leek alsof hij me met deze zin alles duidelijk had gemaakt, maar het begrip chakra was me destijds onbekend. Dus vroeg ik om verdere uitleg. Die vraag stoorde hem en hij liet dat merken.

‘Ik heb het nu niet over chakra’s. Als je daar meer over wilt weten kijk dan straks onder de letter ‘C’ daarboven. Daar staan minstens drie boeken die daarover handelen. Neem ze mee als je wilt. Overigens is het beeld daar

hetzelfde. Veel schrijvers citeren wat ze elders hebben opgepikt. En de schaarse autoriteiten die een originele benadering hebben convergeren niet in hun beschrijvingen. Dus je kennis neemt toe, maar of je na het doorworstelen van die werken nu echt veel wijzer bent geworden

..... Ik had het over Merlijn die was teruggevallen in zijn sekschakra. Zijn hoogstaande denken en spirituele vermogens van weleer raakten daardoor heftig verstoord. In korte tijd verwerd hij van opperste inspirator en motiverend spiritueel leider tot de risee van de Ronde Tafel, die daardoor wel uiteen moést vallen. Het vinden van de graal was een bizarre fantasie die later aan de gebeurtenissen is toegevoegd! Alsof daarmee het kwaad ongedaan gemaakt kon worden! Vijf vertellingen vol romantiek, dramatiek en misplaatste mystiek, maar de essentie is nergens verwoord. En moet ik dergelijke prullaria aan het Genootschap schenken?

‘Er zijn toch ook nog andere boeken?’ opperde ik.

‘Bij allen heb ik zo mijn bedenkingen, maar wat mij betreft hebben we hier al te lang bij stil gestaan.’ Dovenspreker stapte naar het midden van de zaal. Ik volgde hem.

‘Je blik valt als eerste op de zwarte wand hier. Die oogt het meest indrukwekkend, terwijl de inhoud van de boeken het minst waardevol is. Ik noem het de ‘wand der kennis’. Hierin staan de boeken met feiten, wetenswaardigheden, opvattingen, meningen, veronderstellingen, verhalen, overleveringen, trivialiteiten, memorabilia en ga zo maar verder. Alle kennis van deze boeken is feitelijk vluchtig, vervangbaar, ritueel, triviaal, met nauwelijks enige impact.

Het is iets beter gesteld met de grijze wand.’ Hij wees er naar met zijn hand.

‘Ik noem dat de ‘wand van het begrip’. De inhoud van die boeken is significant anders! Hierin hebben de schrijvers getracht de kennisfragmenten, waarvan de boeken op de zwarte wand getuigenis afleggen, aan elkaar te relateren. Zij hebben een verdiepingsslag gemaakt. De eenheid der dingen wordt weer gezocht. Je ziet aan de kwantiteit van de boeken op die wand dat niet velen daarin geslaagd zijn.

Ten slotte is er de witte wand daar. Ik noem die ‘de wand van het inzicht’. De relatief weinige boeken die hier staan gaan nog een slag dieper. De eenheid van het Al wordt nog dichter genaderd. Zij verdiepen zich zowel in de wijze waarop dingen met elkaar samenhangen, als überhaupt in het waarom der dingen!

Je zou het beeld wat ik je schets kunnen vergelijken met een boom. Een boom bevat veel twijgen, in mijn verhaal de kennisonderwerpen. De aandacht van de meeste mensen springt van twijg naar twijg. Iedere keer weer zijn mensen

gefascineerd door wat ze aantreffen. Dit is een eindeloze bezigheid natuurlijk, want het aantal twijgen is talloos. Bewonderaars van twijgen weten dat niet, daar staan zij nooit bij stil. Ook dat veel twijgen ontspruiten aan één en dezelfde tak ontgaat hen. De takken staan hier voor het begrip. Takken zelf ontspruiten uit de stam en die staat voor het inzicht. De stam ten slotte is geworteld in de aarde, in mijn voorbeeld het weten.’

Hij zweeg geruime tijd. Net toen ik de stilte wilde verbreken ging hij verder. ‘Dit illustreert waarom onze vergaderingen altijd zo chaotisch verlopen.’

Deze wending van het gesprek was voor mij te abrupt en ik zei hem dat.

‘Heel veel van onze gesprekken gaan over onderwerpen uit de wand der kennis. Logisch natuurlijk, want daar bevinden zich ook de meeste onderwerpen. Iedereen beschikt over zijn eigen zwarte wand en wil dat op een of andere manier laten blijken. Zo wil de voorzitter van ons redactieclubje voortdurend mijn bewondering voor de grootte van zijn wand. Iedere keer laat hij merken hoe groot zijn verzameling spirituele onderwerpen is. De veelheid van punten die hij aandraagt maakt het ons onmogelijk het gesprek te convergeren tot één punt. Verder is er het probleem dat onze notulist niet in staat is om zaken aan elkaar te relateren. De goede man beschikt ten enenmale over onvoldoende begrip. Hij heeft, om in het voorbeeld te blijven, geen weet van het bestaan van de grijze wand.

Dan is er het jongste lid, de vergissing in ons midden. Hij doet niet de moeite om te begrijpen waar over gesproken wordt en zijn aanwezigheid alleen al werkt vertragend.

En ten slotte jijzelf. Jouw probleem Geestnevel is dat je de intrinsieke waarde van de zwarte en de grijze wand gevoelsmatig wel hebt begrepen en dat je nogal eens denkt en werkt vanuit de witte wand, maar vanuit de absurde veronderstelling dat de anderen dat ook doen! Dat ze jou dus begrijpen. Dat is zowel een onderschatting van jezelf, als een sterke overschatting van de anderen. Het is mooi dat je zo in elkaar steekt, want het voorkomt nutteloze inspanningen op het pad van de spirituele competitie, maar het wordt tijd dat je de waarheid ziet zoals deze is.’

Deze zin, ondanks het verkapte compliment, overviel me.

‘Spirituele competitie?’ herhaalde ik uiteindelijk maar bête.

Dovenspreker zuchtte geprikkeld, maar begreep dat hij niet onder een uitleg uit kwam.

‘Wat doen wij hier eigenlijk in dit Genootschap,’ vroeg hij. Hoewel die woorden natuurlijk duidelijk waren, begreep ik die vraag niet, maar hij wachtte op een antwoord.

‘We zoeken naar Verlichting, naar de zin van het leven en dergelijke,’

probeerde ik voorzichtig.

‘Verlichting.’ Hij herhaalde het woord op een bijna achterdochtige toon.

‘En waarom zoeken wij daar naar?’

‘Omdat ... ,’ aarzelde ik zoekend naar de juiste woorden, ‘omdat dat het hoogste is wat gevonden kan worden, het eindpunt van jarenlange, sommigen stellen zelfs eeuwenlange, spirituele ontwikkeling.’

Het was een mooie volzin! Een die voldeed aan de meeste van de stilzwijgende criteria die in het Genootschap gehanteerd werden. Dovenspreker verbrak mijn staat van onuitgesproken tevredenheid hierover vrijwel meteen.

‘Vind jij dat een zinnige activiteit, en zo ja, waarom zou het dat moeten zijn?’

De verbijstering moet van mijn gezicht af te lezen zijn geweest, want hij vulde vervolgens zijn eigen vragen hoofdschuddend in.

‘Omdat er over geschreven is in die boeken daar?’ vroeg hij wijzend naar de boeken rondom. ‘Of, omdat we elkaar daar fascinerende verhalen over vertellen? Of misschien, omdat we denken dat het een waardevolle invulling is van ons leven en meer van dat soort argumenten. Bezie, Geestnevel, hoe wij in ons Genootschap bezig zijn! Zo overtuigen we eerst onszelf van de waarde die onze inspanning heeft. En vervolgens gaan we onverdroten op zoek naar iets waarvan we hebben vastgesteld dat het ongrijpbaar is. Dat maakt het bereiken ervan natuurlijk buitengewoon ingewikkeld om te toetsen. Gelukkig hanteren we voor die paradox een mooie drogreden! We hebben elkaar aangepreemd dat je het niet kan ‘hebben’, omdat het noch materieel, noch immaterieel is. Je hoort dit mensen zonder blikken of blozen tegen elkaar zeggen en vervolgens is er instemmend en noodzakelijk geknik! Dat geknik zou getuigen van inzicht en begrip, hoewel ieder het eens is over de stelling dat je het niet kan bevatten met je denken, **omdat het het denken overstijgt!**’

Hij had de laatste woorden met nadruk uitgesproken. Ik voelde me onbehagelijk. Het leek of hij met zijn opmerkingen de poten onder alle spirituele Genootschapstoelen aan het af zagen was, maar hij was nog niet aan het eind van zijn betoog.

‘Besef je hoe ons Genootschap verworden is? We hebben niets minder dan een platform voor vrijblijvendheid gecreëerd! Elke neuzelaar kan zich beroepen op deze zogenaamde leerstellingen en verwerft daarmee een vrijbrief voor het uiten van oncontroleerbare uitspraken. We hebben een permanent generaal pardon, waarmee de meest groteske onzin op voorhand is geëxcuseerd. En ten slotte, om onze cirkelredeneringen in stand te houden stellen we dat Verlichting iets is waar je niet naar kan streven, omdat elk streven je verhindert het te zijn.’

Hij keek me uitdagend aan, maar ik was te verbouwereerd om te reageren. Het was even stil, maar dan grijnsde hij en ging verder.

‘Weet je Geestnevel, als je al dit soort redeneringen kritisch bekijkt zie je dat wij zwemmen in een immens spirituele fuik! Een fuik waarin wij, Genootschapsvissen, ons behaaglijk voelen. Immers, overtuigen wij elkaar er niet van dat degenen die doorzetten het eind van de tunnel zullen bereiken! Bedenk maar eens iets wat daar haaks op staat! En omdat we ons allen dezelfde kant op begeven verkeren we in de collectieve illusie dat dit de goede richting is. Ten slotte beschermt de fuik ons ook tegen aanvallen van ‘roofvissen’. In mijn metafoor zijn dat de nihilisten en andersdenkenden. We stellen tevreden vast dat nog nooit iemand is teruggekeerd van het eind van de fuik. Terugkeren uit een fuik is überhaupt onmogelijk, maar zo kwalificeren wij onze situatie niet! Wij vertellen onszelf dat zij, die de Verlichting hebben bereikt, niet meer terug *willen en niet meer terug hóeven te gaan!* Zie je hoe wij onszelf in dit Genootschap vastzetten in arbitraire collectieve redeneringen die wij zo sluitend hebben gemaakt dat niemand er meer doorheen kan prikken! Zo blijven we doen wat we doen, terwijl ons gedrag feitelijk ontspruit aan het droombeeld dat er meer is dan het hier en nu waarin wij ons bevinden. Ons verlangen en de daarop gebaseerde verhalen over de mogelijkheden om het hier en nu te overstijgen,’ hij keek me veelbetekenend aan, ‘hebben een collectieve fantasie gecreëerd in ons Genootschap die breed wordt gedragen en is geïnstitutionaliseerd.’

Hij had blijkbaar gezegd wat hij kwijt wilde en keek mij afwachting aan.

‘Het klinkt niet erg bemoedigend wat u zegt,’ merkte ik na enig denken zuur op.

‘Het spijt me,’ reageerde hij met een onverwacht ontspannen glimlach, ‘als ik je met mijn verhaal op het verkeerde been heb gezet, maar dat was nodig. Wat je ziet is, dat als een verzameling uitspraken met overtuiging wordt gebracht, de realiteitswaarde ervan lijkt toe te nemen. Mensen creëren overal hun eigen waarheden en zoeken die mensen op die hun waarheden onderschrijven, omdat daarmee de juistheid van hun eigen waarheid lijkt toe te nemen. Aan dit proces wordt vrijwel altijd voorbijgegaan. Dat is wat ik je duidelijk wilde maken. Mensen gaan zo op in wat collectief is onderschreven dat ze de inhoudelijke toetsing achterwege laten. Deelnemen aan een groepsproces is belangrijker geworden dan het zoeken naar de waarheid.’

Hij zweeg vervolgens en ik had even de gelegenheid om over zijn woorden na te denken.

‘Terug,’ hervatte hij het gesprek dan, ‘naar waarom ik hier over begon, naar